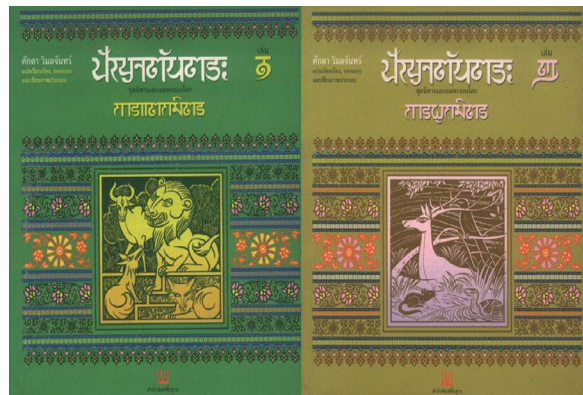

บทความแนะนำ / วิจารณ์หนังสือ

อรจิรา อัจฉริยไพบุลย์*
Ornjira Atchariyaphaiiboon

ชื่อหนังสือ	ปัญจตันตระ ชุดนิทานเอกอมตะของโลก เล่ม 1 การแตกมิตร และ เล่ม 2 การผูกมิตร
ชื่อผู้แต่ง	พราหมณ์วิษณุศรม
ชื่อผู้แปลและผู้เรียบเรียง	ศักดิ์ดา วิมลจันทร์
ชื่อผู้วาดภาพประกอบ	ศักดิ์ดา วิมลจันทร์
จำนวนหน้า	เล่ม 1 จำนวน 216 หน้า เล่ม 2 จำนวน 108 หน้า
สำนักพิมพ์	พื้นฐาน
ปีที่พิมพ์	2551
ครั้งที่พิมพ์	1
ราคา	เล่ม 1 ราคา 270 บาท เล่ม 2 ราคา 180 บาท

ปัญจตันตระ (Panchatantra) เป็นวรรณคดีนิทานมีต้นกำเนิดที่แคว้นแคชเมียร์ ประเทศอินเดีย ประพันธ์ด้วย ภาษาสันสกฤต รวบรวมเป็นชุดนิทานเอกอมตะของโลก ประกอบไปด้วยนิทานจำนวน 5 เล่ม ได้แก่ การแตกมิตร (The Separation of Friends), การผูกมิตร (The Gaining of Friends), กากับนกเค้าแมว (Of Crows and Owls), ลาภหาย (Loss of Gains) และไม่รอบคอบ (Ill – Considered Actions) ท่าน ‘พราหมณ์วิษณุศรม’ ได้รังสรรค์ขึ้นเพื่อใช้สอนเจ้าชายน้อย ซึ่งเป็นพระราชบุตรของ ‘พระราชอาอมรศักดิ์’ (Amarasakti) กษัตริย์แห่งนครมหิลโรปิยะ (Mahilaropya) จำนวน 3 พระองค์ ได้แก่ ‘เจ้าชายเศรษฐศักดิ์’ ‘เจ้าชายมหันตศักดิ์’ และ ‘เจ้าชายอนันตศักดิ์’ เป็นคำสอนที่สรุปมาจากมุมมอง ประสบการณ์ด้านต่างๆ อันลุ่มลึกและกว้างไกลของผู้แต่ง ผูกเรื่องร้อยเรื่องราวด้วยศิลปะการนำเสนอเรื่องเล่าในรูปแบบนิทานซ้อนนิทาน

* อาจารย์ ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

(emboxed story) ได้รับความนิยมเล่าสืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นมายาวนานกว่าสองพันปีแล้ว มีบทบาทมอบความสนุกสนานเพลิดเพลิน กล่อมเกลาคิดใจ ตลอดจนนำเสนอแนวคิดที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตเสนอทางออกของความขัดแย้งได้เป็นอย่างดี นิทานปัญจตันตระมีลักษณะคล้ายกับวรรณกรรมหลายเรื่อง เช่น หิโตปเทศ เวตาลปัญจวิสติ กถาสริตสาคร นิทานอิหร่านราชธรรม และอาหรับราตรี เป็นต้น

นิทานปัญจตันตระ เป็นชุดนิทานเอกของอินเดีย มีขนาดยาว ได้รับความนิยมจากผู้อ่านในวงกว้างแพร่หลายไปทั่วโลก มีการแปลจากต้นฉบับภาษาสันสกฤต เป็นภาษาต่างๆ ถึง 50 ภาษา เนื้อหาเป็นการสอนหลักนิติศาสตร์ จัดเป็นนิทานอุทาหรณ์สอนใจ นิทานปัญจตันตระที่ผู้เขียนนำมาเสนอในที่นี้คือปัญจตันตระ เล่มที่ 1 การแตกมิตร และเล่มที่ 2 การผูกมิตร เป็นหนังสือผลงานแปลของ ‘ศักดา วัฒนจินทร์’ มีที่มาจากฉบับภาษาอังกฤษ ของ Arthur W. Ryder ซึ่งแปลมาจากต้นฉบับภาษาสันสกฤต

‘ศักดา วัฒนจินทร์’ ได้นำเสนอออกมาในรูปแบบร้อยแก้ว และร้อยกรอง ใช้ภาษาวรรณศิลป์ที่สละสลวย พร้อมทั้งมีภาพวาดประกอบนิทานที่สวยงาม น่าอ่าน ชวนติดตามตลอดทั้งเรื่อง เหมาะกับผู้อ่านทุกเพศทุกวัย เข้าทำนองเด็กอ่านได้ ผู้ใหญ่อ่านดี ยิ่งไปกว่านั้นความโดดเด่นของนิทานปัญจตันตระนั้น ผู้ประพันธ์ใช้ศิลปะการเล่าเรื่องอย่างแยบยลเพื่อนำเสนอเนื้อหาสาระ สอดแทรกเกร็ดความรู้ ข้อคิดดีๆ คติธรรม คุณธรรม จริยธรรม ปรัชญา ตลอดจนความบันเทิงแก่ผู้ฟัง และผู้อ่านทั่วไป อันจะนำไปปรับใช้เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเข้าสังคม การคบมิตร การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การสร้างมนุษยสัมพันธ์ได้เป็นอย่างดีอีกด้วย แนวคิดที่ปรากฏในนิทานเหล่านี้ นักเขียนได้นำเสนอผ่านบุคลิกภาพ พฤติกรรม บทบาท บทสนทนา ตลอดจนอุปนิสัยนิสัยของตัวละครหลักในเรื่อง และตัวละครในนิทานที่นำเสนอเข้ามาประกอบการเล่าเรื่องในลักษณะนิทานซ้อนนิทาน

ตัวละครหลักในนิทานปัญจตันตระผู้เขียนใช้ในการดำเนินเรื่อง โดยวิธีการสร้างตัวละครแบบบุคลาธิษฐานหรือบุคคลวัต (Personification) เป็นการสร้าง “ตัวละครสัตว์” ให้แสดงพฤติกรรมกระทำกริยาอาการราวกับเป็นมนุษย์ เนื่องด้วยผู้ประพันธ์มีจุดมุ่งหมายเพื่อสั่งสอน ‘องค์ความรู้’ แก่เจ้าชายน้อยทั้งสามผู้ซึ่งไม่สนใจการศึกษาเล่าเรียน กวีจึงนำตัวละคร “สัตว์” มาเป็นแบบเรียน เป็นตัวแทนบุคคลจริงในสังคมสร้างความน่าสนใจให้กับเนื้อหา เพื่อผู้เรียนจะได้เกิดแรงจูงใจใฝ่เรียนรู้ อันจะเป็นศิลปะในการถ่ายทอดองค์ความรู้ทั้งทางโลก และทางธรรมให้กับเจ้าชายน้อยทั้งสามพระองค์ ซึ่งจะเป็นว่าที่องค์พระมหากษัตริย์ต่อไปในอนาคต นอกจากนี้ผู้อ่านยังสามารถนำมาปรับใช้กับตนเอง เพื่อให้่งงาน ่งคน ่งคิด ่งครองชีวิต และแก้ังพิชิตปัญหาได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

ปัญจตันตระ เล่ม 1 การแตกมิตร : โทษแห่งการแตกความสามัคคี นำภัยมาสู่ตนเอง และพวกพ้อง

ปัญจตันตระ เล่ม 1 การแตกมิตร เป็นเรื่องราวความขัดแย้งของเพื่อนสนิทต่างสายพันธุ์แต่หัวใจเดียวกัน ระหว่างสิงโตสีรุ้งกับโคสดขึ้น สาเหตุมาจากความอิจฉาริษยาของจิ้งจอกชัยบิรวารจอมยุแหย่ให้สหายทั้งสองเข้าใจผิด แตกมิตรกัน จนนำไปสู่การต่อสู้ และการสูญเสีย ถึงแม้ว่าจะมีจิ้งจอกชิดคอยเตือนสติจิ้งจอกชัยก็ตาม

วันหนึ่งพ่อค้าวานิชชื่อว่า “พูนเพิ่ม” นำสินค้า พร้อมบิรวารออกเดินทางไปยังเมืองมธุระ เพื่อไปจำหน่ายสินค้า ระหว่างการเดินทางได้นำสินค้าบรรทุกใส่เกวียนให้ “โคสดขึ้น” และ “โครีนเริง” เทียมเกวียนขณะที่เดินทางผ่านเส้นทางป่าใหญ่แห่งหนึ่ง โคสดขึ้นหลก้มทรุดลงไปกับพื้น เพราะทนแบกรับน้ำหนักของสินค้า

ที่เกิณกำลังของตนเองไม่ไหว ส่งผลให้โคสดขึ้น ไม่สบายหนัก จึงถูกลูกน้องของพ่อค้าทิ้งโคสดขึ้นไว้กลางป่า แล้วขบวนของพ่อค้าได้เดินทางเพื่อไปค้าขายต่อไป

ฝ่ายโคสดขึ้นอาศัยละอองน้ำตกจึงทำให้สดขึ้นขึ้น และมีแรงกินหญ้า ส่งผลให้แข็งแรงพองพียงขึ้น กว่าเดิม โคสดขึ้นมีความสุข คึกคักของชีวิตจอมปลวกด้วยเขาคุที่ไ้งงาม และคำรามส่งเสียงดังก้องไปทั่วป่า เป็นเหตุให้ “**พญาราชสีห์ชिरะ**” เจ้าป่า ผู้เป็นราชาแห่งสัตว์ทั้งปวงมีอำนาจบารมีมาก เมื่อได้ยินเสียงจึงได้เกิดความหวาดกลัวเป็นอย่างยิ่ง แต่อย่างไรก็ตามก็ยังพยายามระงับท่าทางหวาดหวั่นไม่ให้บริวารรับรู้ ทว่าก็เฝ้าระวังการเหล่านี้อย่างระมัดระวังจากสายตาของ “**สุนัขจิ้งจอกชัย**” ไปได้ มันสังเกตท่าทางของสิงโตชिरะ ด้วยความสงสัยใคร่จึงไปสืบหาความจริงจนทราบว่าพญาสิงโตหวั่นกลัวเสียงดังที่คำรามก้องกังวานในป่า

นอกจากนี้จิ้งจอกชัยจึงพยายามสืบหาที่มาของเสียงนั้นจนพบว่าเสียงของโคสดขึ้น ด้วยความมักใหญ่ใฝ่สูงของมัน เจ้าจิ้งจอกชัยเกิดความต้องการควบคุมอำนาจของพญาสิงโตชिरะ โดยใช้โคสดขึ้นเป็นเครื่องมือโดยมันหลอกลึงสิงโตชिरะว่า เจ้าของเสียงคำรามนั้น คือ โคทรงของพระศิวะเจ้าผู้เป็นใหญ่ หลังจากนั้นเจ้าจิ้งจอกชัยจึงนำโคสดขึ้นไปพบกับสิงโตชिरะ พอทั้งสองฝ่ายพบกันพญาราชสีห์ชिरะ และโคสดขึ้นก็เกิดถูกชะตากัน คบกับเป็นมิตรสหายที่ดีต่อกัน ทั้งสองมักจะสนทนากันเป็นประจำส่งผลให้สิงโตชिरะไม่ได้ออกไปล่าหาอาหารมาแบ่งปันบริวารเหมือนก่อน ส่งผลให้บรรดาสัตว์บางกลุ่มจึงแยกตัวออกไป

ฝ่าย “**สุนัขจิ้งจอกชิด**” ซึ่งเป็นเพื่อนของจิ้งจอกชัยจึงต่อว่าที่สถานการณ์เป็นเช่นนี้เพราะจิ้งจอกชัยชักนำให้พญาราชสีห์ได้รู้จักกับโคสดขึ้น ส่งผลให้จิ้งจอกชัยคิดแผนการชั่วร้ายเพื่อชักนำให้พญาราชสีห์กับโคสดขึ้นผิดใจกัน มันจะได้เก็บเกี่ยวผลประโยชน์ โดยการไปยุแหย่สัตว์ทั้งคู่ให้เกิดความไม่ไว้วางใจต่อกัน บาดหมางใจกัน ด้วยให้สิงโตชिरะรับรู้ว่โคสดขึ้นนั้นจะช่วงชิงอำนาจความเป็นใหญ่ในการปกครองสัตว์ทั้งหลายและทางฝ่ายโคสดขึ้นให้รับรู้ว่สิงโตชिरะไม่พอใจคิดจะสังหารโคสดขึ้น เหตุการณ์ในครั้งนี้ส่งผลให้มิตรภาพระหว่างสิงโตชिरะกับโคสดขึ้นขาดสะบั้น เพื่อนรักทั้งสองต่างเข้าต่อสู้กันด้วยอารมณ์โกรธเกรี้ยว

ในท้ายที่สุดพญาราชสีห์ชिरะสังหารโคสดขึ้นได้สำเร็จ ทว่าเมื่อโคสดขึ้นเสียชีวิตแล้ว แทนที่สิงโตชिरะจะพึงพอใจ เขากลับร้องไห้คร่ำครวญเสียใจเป็นอย่างมาก ด้วยถือว่าโคสดขึ้นนั้นเปรียบเสมือน ‘ชีวิตที่สองของเขา’ นั่นเอง ทางฝ่ายจิ้งจอกชิดซึ่งรับรู้เหตุการณ์ทั้งหมดมาโดยตลอด จึงกล่าวต่อว่าจิ้งจอกชัยว่า ที่ปรึกษาที่ดีไม่ควรแนะนำให้เจ้านายเข้าสู่สงคราม พร้อมทั้งเตือนสติสิงโตชिरะว่าผู้ปกครองนั้นต้องมีความรอบคอบเปิดใจรับฟังความทั้งสองข้างก่อนตัดสินใจทำอะไรลงไป มิฉะนั้นแล้วอาจเกิดภัยมาสู่ทั้งตนเองและบริวารได้ในภายหลัง

ตัวละครที่ปรากฏในนิทานปัญจตันตระ เล่ม 1 การแตกมิตร นั้นผู้เขียนขอเสนอ บทวิจารณ์ โดยแบ่งตัวละครหลัก ซึ่งเป็นตัวละครที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่อง โครงเรื่องหลักมีจำนวน 4 ตัว ได้แก่ “**พญาราชสีห์ชिरะ**” “**โคสดขึ้น**” “**จิ้งจอกชัย**” และ “**จิ้งจอกชิด**”

พญาราชสีห์ชिरะ : ผู้ยิ่งใหญ่ในศักดิ์ศรี เจ้าอารมณ์ หูเบา พังความข้างเดียว

“พญาราชสีห์ชिरะ” เป็นสิงโต ผู้เป็นราชาแห่งสัตว์ป่าทั้งปวง มีพลังกำลังมหาศาล และทรงอำนาจ บารมี มีความเป็นผู้นำ รักเพื่อน หูเบา เชื่อผู้อื่นง่าย เจ้าอารมณ์ ขาดวิจาร์ณญาณในการพิจารณาไตร่ตรอง หลงเชื่อคำยุยงของบริวารผู้ที่ไม่หวังดีจึงทำให้ขาดสติ สังหาร “โคสดขึ้น” มิตรแท้ด้วยอารมณ์เกรี้ยวกราด แล้วจึงมาสำนึกได้ในภายหลัง ทว่าก็สายเสียแล้ว เพื่อนรักสิ้นใจตายด้วยฝีมือของเจ้าป่าอย่างเขา

โคสดชื่น : ผู้แข็งแกร่ง กล้าหาญ มุทะลุ เจ้าอารมณ์ ขาดการใช้สติพิจารณาใคร่ครวญ

“โคสดชื่น” เป็นวัวหนุ่ม ผิวกายสีขาวรูปร่างพวงพี เขาคุ้ยไถ้งสวงาม แข็งแรง ชื่อ จงรักภักดี มีเสียงคำรามที่ดังกึกก้อง แต่หูเบาหลงเชื่อคำยุแหย่ของ ผู้ประสงคร้ายกับตนเอง จนนำไปสู่การสูญเสียมิตร ยิ่งไปกว่านั้นต้องเสียชีวิตก่อนเวลาอันควร ด้วยฝีมือของเพื่อนรักของตนเอง เพราะความเข้าใจผิดนั่นเอง

จิ้งจอกช้ย : ผู้ที่อาศัยความเฉลียวฉลาด แสวงหาผลประโยชน์ใส่ตนเอง โดยไม่คำนึงถึงผู้อื่น

“จิ้งจอกช้ย” เป็นสุนัขจิ้งจอกที่มีความเฉลียวฉลาด อัจฉริยะ มากใหญ่ไผ่สูง ประจบสอพลอ ชอบโกหก ยุแหย่ให้ผู้อื่นแตกความสามัคคีกัน หน้าไหว้หลังหลอก เห็นแก่ตัว ใส่ร้ายป้ายสี คิดแต่จะแสวงหาผลประโยชน์ใส่ตนเอง ไม่รู้สึกลำบากผิดชอบชั่วดี

จิ้งจอกขิด : ผู้ที่รักเพื่อน มีความปรารถนาดี กล้าเตือนสติไม่ให้มิตรกระทำในเรื่องที่ไม่ถูกต้อง

“จิ้งจอกขิด” เป็นสุนัขจิ้งจอกที่รักเพื่อนพ้อง มีความกล้าหาญที่คอยเตือนสติ และตักเตือนเมื่อสหาย ทำความผิด เพื่อให้สำนึก และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้กลับมาทำความดี ทำสิ่งที่ถูกต้อง โดยไม่กลัว เพื่อนโกรธ พร้อมกันนี้ยังมีความหาญกล้าเตือนสติเจ้านายเพื่อให้มีสติพิจารณาใคร่ครวญผิดชอบชั่วดี

ในหนังสือเล่มนี้มีนิทานซ้อนนิทานประกอบอยู่ด้วย จำนวน 33 เรื่อง ได้แก่ ลิงสอดรู้, จิ้งจอกกับกลองศึก, พระราชากับวานิช, พรหมณ์กับขโมย, จิ้งจอกกับแกะ, เมียช่างทอผ้า, แม่กาฆ่างูเห่า, นกกระสากับปู, ราชสีห์กับกระต่าย, ช่างทอกับเจ้าหญิง, คนอกตัญญู, เจ้าโดดกับนางดอด, จิ้งจอกสีคราม, พญาหงส์กับนกยูง, โทษของความไวใจ, สิงโตกับช่างไม้, นกต้อยตีวิดกับทะเล, เต่ากับห่าน, ปลาสามตัว, นกกระเจียวฆ่าช้าง, ห่านเผ่าเจ้าปัญญา, สิงโตกับแกะ, จิ้งจอกเจ้าเล่ห์, ชีตอสร้าง, เจ้าสาวงู, นกขะตาด, ลิงต้อ, สมบัติสองเกลอ, การรักษาร้ายกว่าโรค, หนูกินเหล็ก, นกแขกเต้าสองตัว, ไกรกลับใจ และเพื่อนเขลา

บัญชีต้นตระกูล เล่ม 2 การผูกมิตร : อานุภาพแห่งการรู้จักสามัคคีปรองดอง นำพาให้พวกพ้องพ้นภัยอันตราย

บัญชีต้นตระกูล เล่ม 2 การผูกมิตร เป็นเรื่องราวความรัก ความผูกพันของสหาย 4 ตัว ได้แก่ กาโอบ, หนูฉิม, เต่าเจื้อย และกวางแตรัม ต่างเป็นกำลังใจให้กันและกัน เมตตาต่อกัน เห็นอกเห็นใจกัน ปรารถนาดีต่อกัน ผูกพันรักใคร่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือเกื้อกูลตามกำลังสติปัญญา และความสามารถ จนฝ่าฟันปัญหาอุปสรรคต่างๆ ไปได้อย่างแคล้วคลาดปลอดภัย

“กาโอบ” อาศัยอยู่ ณ ต้นไทรใหญ่แห่งหนึ่งในป่าของเมืองโพธิเกษม วันหนึ่งกาโอบบังเอิญพบเห็นเหตุการณ์ที่ราชานกพิราบชื่อว่า “กัณฐกะ” พร้อมด้วยบริวารหลายร้อยตัวตีตบวงของนายพราน ราชานกพิราบพยายามแก้ไขปัญหานี้โดยนำฝูงนกบินขึ้นท้องฟ้าอย่างพร้อมเพรียงกัน แล้วพากันบินไปขอความช่วยเหลือจากเพื่อนรัก คือ “หนูฉิม” ซึ่งอาศัยอยู่ทางตอนใต้ของเมืองโพธิเกษม โดยให้หนูฉิมช่วยกัดเชือกเพื่อช่วยบริวารนกและตนเองให้รอดพ้นอันตรายจากการติดกับดักของนายพราน กาโอบได้ติดตามเผ่าดูสถานการณ์อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้กาโอบประทับใจในความมีน้ำใจของหนูฉิม

หลังจากที่หนูฉิมได้ช่วยเหลือฝูงนกพิราบของพญานก “กัณฐกะ” เรียบร้อยแล้ว กาโอบจึงเข้าไปเสวนากับหนูฉิม เพราะต้องการเป็นเพื่อนด้วย ตอนแรกหนูฉิมยังไม่เชื่อใจกาโอบ เพราะธรรมชาติของสัตว์

ทั้งสองนี้มักจะเป็นศัตรูกัน หนูฉิมจึงปฏิเสธมิตรไมตรีของกาโอบด้วยวาทศิลป์อันคมคาย ซึ่งยิ่งส่งผลให้กาโอบชอบใจในความเฉลียวฉลาดของหนูฉิม เมื่อกาโอบได้แสดงความจริงใจผ่านบทสนทนา พร้อมทั้งได้พูดคุยแลกเปลี่ยนทัศนคติกัน จึงทำให้หนูฉิมเกิดความไว้วางใจยอมเป็นเพื่อนด้วย ในเวลาต่อมาทั้งกาโอบและหนูฉิมได้แสดงไมตรีจิตต่อกันโดยการเอื้อเฟื้อแบ่งปันอาหาร พูดคุยได้ตามสารทุกข์สุกดิบกันเรื่อยมา จนส่งผลให้สัตว์ทั้งสองมีความเป็นมิตรสนิทสนมกัน ความสัมพันธ์ระหว่างมิตรได้พัฒนาไปตามลำดับ

ต่อมาทั้งกาโอบ และหนูฉิมต่างประสบปัญหาขาดแคลนอาหาร เนื่องจากเมืองโพธิเกษมประสบพายุภัยส่งผลให้ประชาชนไม่มีอาหารรับประทานจึงจับนกเพื่อประกอบเป็นอาหาร ส่งผลให้กาโอบทนเห็นเพื่อนนกถูกเข่นฆ่าไม่ไหว จึงมาลาหนูฉิมเพื่ออพยพไปหาแหล่งที่อยู่อาศัยแห่งใหม่

ฝ่ายหนูฉิมก็ไม่สามารถออกแสวงหาอาหารได้เช่นเดียวกัน เพราะฤกษ์ภินิหาร (นุแห่ง) เจ้าของอาศรมซึ่งเป็นแหล่งอาหารที่หนูฉิมไปนำมาเลี้ยงตนเอง และพวกพ้องนั้น ได้ร่วมมือกับฤกษ์มหาโสณิกะ (ก้นใหญ่) วางแผนทำลายรังที่อยู่อาศัยของหนูฉิมและบรรดาญาติสนิทมิตรสหาย พร้อมกับเหล่าบริวารหนู นอกจากนั้นยังจะนำอาหารที่หนูฉิมกับพวกพ้องเก็บสะสมไว้ไปทั้งหมด เมื่อหนูฉิมทราบถึงแผนการนี้ภายหลังจากพาพวกบริวารไปหาอาหารตามปกติแล้ว จึงเปลี่ยนเส้นทางกลับไปยังรัง แต่โชคไม่ดีพบแมวใหญ่ จึงส่งผลให้ลูกน้องของหนูฉิมบางส่วน ถูกแมวสังหาร ส่วนพวกกลุ่มหนูที่ไม่เชื่อหนูฉิมได้พากันกลับรังจึงถูกฤกษ์ทั้งสองจัดการทำลายรัง ต่อมาเมื่อหนูฉิมไม่สามารถหาอาหารได้ จึงทำให้ลูกน้องของหนูฉิมไม่เคารพยำเกรงหนูฉิมอีกต่อไป ส่งผลให้หนูฉิมเศร้าโศกเสียใจเป็นอันมาก

กาโอบและหนูฉิมประสบชะตากรรมในลักษณะใกล้เคียงกัน หนูฉิมจึงตัดสินใจอพยพย้ายถิ่นที่อยู่อาศัยไปกับกาโอบโดยเกาะหลังกาโอบไปหา “เต่าเจื้อย” เพื่อนของกาโอบที่อาศัยอยู่ ณ ทะเลสาบใจกลางป่าแห่งหนึ่งซึ่งแวดล้อมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ เมื่อเต่าเจื้อยได้รับรู้เรื่องราวความทุกข์ร้อนของเพื่อนรักอย่างกาโอบ และความทุกข์ใจเพื่อนใหม่อย่างหนูฉิม เต่าเจื้อยได้แสดงมิตรไมตรีรับหนูฉิมเป็นสหาย พร้อมทั้งกล่าวปลอบใจ ให้กำลังใจ เตือนสติ พร้อมทั้งแนะนำให้หนูฉิมเปลี่ยนทัศนคติในเรื่องทรัพย์สินว่า ทรัพย์สินมัตินั้นที่สูญเสียไปสามารถหาใหม่ได้ จากการที่เต่าเจื้อยแสดงความจริงใจและไม่ตรีจิตยืนยันเสนอความเป็นมิตรกับสถานที่อยู่อาศัยให้ ส่งผลให้หนูฉิมจิตใจดีขึ้นตามลำดับ ทั้งกาโอบ หนูฉิม และเต่าเจื้อยก็เป็นเพื่อนรักกันเรื่อยมา

ต่อมาเพื่อนรักทั้งสามตัวได้พบกับ “กวางแค้น” ในขณะที่หลบหนีการไล่ล่าของพนักงานสัตว์บาล สุนัข และนายพราน กวางแค้นวิ่งหนีจนเหนื่อยและกระหายน้ำมาก พอมาพบกับ กาโอบ หนูฉิม และเต่าเจื้อยซึ่งใจดี ให้ความเป็นมิตร กวางแค้นจึงขอเป็นเพื่อนกับสัตว์ทั้งสาม แม้ว่าในตอนแรกกวางแค้นจะไม่ได้รับการยอมรับให้เข้ากลุ่มเพราะสัตว์ทั้งสามตัวต่างคิดว่า กวางแค้นมีขนาดร่างกายใหญ่โตกว่าพวกตน ดังนั้นจึงควรคบหากับสัตว์ที่มีรูปร่างเสมอกับกวางแค้น เพราะจะได้ช่วยเหลือกันและกันได้ แต่พวกกวางแค้นประสงค์ที่จะคบกับสัตว์ทั้งสามตัวเป็นมิตร จึงแสดงความจริงใจว่า ไม่ว่าจะตัวเล็กหรือตัวใหญ่ก็เป็นมิตรสหายกันได้ ดังนั้นสัตว์ทั้งสี่ตัว จึงเพื่อนรักกันนับตั้งแต่นั้นมา เมื่อถึงเวลาออกหาอาหารก็แสวงหาอาหารตามธรรมชาติของตนเอง แล้วนัดพบกันในเวลาเที่ยง ณ ได้ร่วมมือริมทะเลสาบ เพื่อพูดคุยเสวนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เช่น เรื่องปรัชญา ศาสนา และเศรษฐกิจ เป็นต้น

วันหนึ่งเมื่อถึงเวลาเที่ยงที่เพื่อนรักทั้งสี่ตัวนัดพบกัน กาโอบ หนูฉิมและเต่าเจื้อยมาพร้อมหน้าขาดแต่กวางแค้นไม่มาตรงเวลานัด ด้วยสัญชาตญาณของเพื่อนๆ ต่างคิดว่ากวางแค้นอาจจะมึนๆ จึงให้กาโอบออกติดตามค้นหา กาโอบพบกวางแค้นติดแร้วของนายพราน เขาจึงรีบบินกลับมาเพื่อพาหนูฉิมไปช่วยกักเชือก

ที่รัดข้อเท้าของกวางแต้ม ในระหว่างที่หนูฉิมช่วยเหลืออย่างขมิ้มมันอยู่นั้น หนูฉิมได้ขอร้องให้กวางแต้มเล่าเหตุการณ์ในอดีตที่กวางแต้มเคยถูกนายพรานจับมาแล้วครั้งหนึ่งให้ฟัง

กวางแต้มได้เล่าให้ฟังว่าเขาเคยถูกนายพรานจับตัวแต่ไม่สังหารเขา ทว่านำเขาไปถวายแด่เจ้าชายน้อย เพื่อเป็นของเล่นของเจ้าชายน้อย ส่งผลให้นายพรานได้รับรางวัลอย่างมากมาย ส่วนตัวกวางแต้มนั้นได้รับการปฏิบัติเลวร้ายยิ่งเป็นยิ่ง ในเวลาต่อมา กวางแต้มได้หลุดปากรำพันคิดถึงญาติมิตร ส่งผลให้เจ้าชายน้อยตกใจกลัว คิดว่าถูกปีศาจเข้าสิงจึงให้บรรดาพ่อมดหมอผีมาจัดการกวางแต้ม เหล่าบรรดานายทหารของเจ้าชายน้อยได้ร่วมกันทำร้ายกวางแต้ม โดยการทุบตีอย่างทารุณด้วยท่อนไม้ และกระบอง นอกจากนี้ยังปาด้วยก้อนอิฐ ส่งผลให้กวางแต้มบาดเจ็บสาหัส แต่โชคชะตาก็ยังไม่ถึงขีดสุด มีนักบวชท่านหนึ่งได้เข้ามาห้ามปรามและเตือนสติเจ้าชายน้อยไว้ ส่งผลให้นักบวชท่านนั้นได้รับรางวัลมากมาย และกวางแต้มได้รับการปล่อยตัวเป็นอิสระ

ในขณะที่หนูฉิมกำลังกัดเชือกเพื่อช่วยชีวิตกวางแต้มอยู่นั้น เต่าเจ็ยก็เดินทางมาสมทบเพราะห่วงในความปลอดภัยของกวางแต้ม โดยไม่คำนึงถึงอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับตนเอง ส่งผลให้เพื่อนทั้งสามตัวเป็นห่วงสวัสดิภาพของเต่าเจ็ย หากนายพรานตามมาทันจะส่งผลให้เต่าเจ็ยไม่ปลอดภัย

เมื่อนายพรานมาถึงพบว่ากวางแต้มได้หลุดพ้นพันธนาการจากเชือกซึ่งตนเองวางไว้เป็นกับดัก นายพรานเสียใจมาก แต่เมื่อเขาเห็นเต่าเจ็ย นายพรานจึงจับตัวเต่าเจ็ยไว้แทน เมื่อหนูฉิม กาโอบ และกวางแต้มทราบเรื่องก็พากันร้องไห้เศร้าโศกเสียใจเป็นอันมาก หนูฉิมได้สติก่อนเพื่อน จึงวางแผนการเพื่อช่วยเหลือเต่าเจ็ย โดยแบ่งหน้าที่ให้เพื่อนตามศักยภาพของแต่ละตัว ให้กวางแต้มวิ่งลวงหน้านายพรานไปตามเส้นทางกลับบ้านของเขา ไม่ให้นายพรานล่วงรู้ เมื่อไปถึงริมน้ำก็ให้แก่งทำเป็นตาย แล้วให้กาโอบทำเป็นจิกถูกตาของกวางแต้ม เพื่อล่อหลอกให้นายพรานหลงเชื่อว่ากวางแต้มเสียชีวิต แผนการที่วางเอาไว้สำเร็จลุล่วงเป็นอย่างดี นายพรานทั้งเต่าเจ็ยลง แล้วรีบมาจับกวางแต้ม ในขณะที่นั้นหนูฉิมรีบโผล่ออกมากัดเชือกที่รัดเต่าเจ็ยเอาไว้ สุดท้ายเพื่อนรักทั้งสามตัวสามารถช่วยเหลือเต่าเจ็ยให้พ้นภัยครั้งนี้ได้อย่างดี ฝ่ายนายพรานตกใจมาก ทั้งกวางและเต่าที่เขาจับได้นั้น ต่างหลุดรอดเงื้อมมือของเขาไปได้อย่างปลอดภัย เขาห่วงความปลอดภัยของตนเองรีบวิ่งหนีกลับบ้านโดยไม่คิดชีวิต

ท้ายที่สุดเพื่อนรักทั้งสี่ตัวอันประกอบไปด้วย กาโอบ, หนูฉิม, เต่าเจ็ย และกวางแต้ม ต่างรอดพ้นอันตรายทั้งปวงมาได้เพราะความร่วมมือร่วมใจ สามัคคีกัน สัตว์ทั้งสี่ตัวได้กลับมาอยู่ร่วมกันอีกอย่างมีความสุข นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ตัวละครที่ปรากฏในนิทานปัญจตันตระ เล่ม 2 การผูกมิตร นั้นผู้เขียนขอนำเสนอ บทวิจารณ์ โดยแบ่งตัวละครหลัก ซึ่งเป็นตัวละครที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่อง โครงเรื่องหลักมีจำนวน 4 ตัว ได้แก่ “กาโอบ” “หนูฉิม” “เต่าเจ็ย” และ “กวางแต้ม”

กาโอบ : ผู้มีสติปัญญา ช่างสังเกต ช่วยเหลือมิตรด้วยความจริงใจ

“กาโอบ” เป็นกาที่มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด ช่างสังเกต จริงใจ เอื้อเฟื้อแบ่งปัน ช่วยเหลือ และเสียสละความสุขส่วนตัว เพื่อช่วยเหลือเพื่อน

หนูจิม : ผู้มีความเฉลียวฉลาด รอบรู้ รอบคอบ มีความเป็นกัลยาณมิตร

“หนูจิม” เป็นหนูที่มีสติปัญญา ไหวพริบดี เจ้าปัญญา กระตือรือร้น เสียสละ ช่วยเหลือ คำนึงถึงผลประโยชน์ของผู้อื่นมากกว่าตนเอง ไม่ยอมแพ้อะไรง่าย ๆ มีความเพียรพยายาม ให้กำลังใจเพื่อน ฝ่าฟันความรู้ อยู่เสมอ แต่มีปมในใจที่อดีตเคยสูญเสียทรัพย์สิน อุดมยากยากจน ถูกญาติมิตรเหยียดหยาม ลูกน้องไม่เคารพ ต้องอพยพย้ายถิ่นที่อยู่อาศัย จึงทำให้เป็นผู้อารมณ์อ่อนไหวง่าย

เต้าเจี้ยว : ผู้มีอัธยาศัยงดงาม ใจกว้าง มีเมตตาจิต ห่วงใยเพื่อนฝูง

“เต้าเจี้ยว” เป็นเต้าที่มีความรอบคอบ เจ้าปัญญา มีคุณธรรม มีน้ำใจไมตรี มีสติ ใจกว้าง อ่อนน้อม ถ่อมตน เมื่อเห็นผู้เดือดร้อน เข้ามาขอความช่วยเหลือ ก็มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ใจกว้าง เปิดใจยอมรับ ให้ความช่วยเหลือตามศักยภาพของตนเองที่จะช่วยได้อย่างสุดความสามารถ ห่วงใยรักเพื่อนมากกว่า รักชีวิตของตนเอง

กวางแต้ม : ผู้มีน้ำใจ คำนึงถึงมิตรภาพของความเป็นเพื่อนมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตัว

“กวางแต้ม” เป็นกวางมีรูปร่างปราดเปรียว ว่องไว ใจกว้าง ฉลาดเฉลียว มีสายตาอันเฉียบคม คำนึงถึงมิตรภาพของความเป็นเพื่อนมากกว่าประโยชน์ส่วนตน แต่เป็นผู้เชื่อในเรื่องโชคชะตา จึงมีความประมาทในการใช้ชีวิต ต้องประสบชะตากรรมถูกตามล่าเอาชีวิต โดยบรรดาพนักงานสัตว์บาล สุนัข และ นายพราน เขาผ่านประสบการณ์ชีวิตมามากมาย มีชะตาชีวิตที่ผันผวน เขาติดกับดักของนายพรานจนเกือบเอาชีวิตไม่รอด แต่เมื่อพบเพื่อนใหม่ที่ตัวเล็กกว่า ก็ไม่ถือตัวว่ามีรูปร่างใหญ่กว่ากลับคำนึงถึงมิตรภาพของ ความเป็นเพื่อนมากกว่า

ในหนังสือเล่มนี้มีนิทานซ้อนนิทานประกอบอยู่ด้วย จำนวน 9 เรื่อง ได้แก่ นกภรณ์ทะ, ความทุกข์ของจิม, พรานหมณี, คันทิลีแลงกา, คีตลวงหน้าจนฆ่าตัวเอง, นายวาสนา, นายอ่อนช่างทอดผ้า, ห้าห้อยกับหิวโหย, หนูช่วยช้าง และกวางแต้มถูกจับ

ข้อคิดคติสอนใจที่ปรากฏในนิทานปัญจตันตระ เล่ม 1 การแตกมิตร และเล่ม 2 การผูกมิตร ผู้ประพันธ์ได้นำเสนอในประเด็นหลักที่ผู้อ่านสามารถนำมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี ผ่านข้อคิดที่ได้รับจากตัวละครหลัก ตัวละครในนิทานประกอบเรื่อง ตลอดจนข้อคิดที่ได้รับจากรูปแบบคำประพันธ์ทั้งบทร้อยแก้ว และบทร้อยกรอง เช่น

ในชีวิตของคนเราการที่จะพบกับ “มิตรแท้” นั้นมีโอกาสเป็นไปได้ยาก ทว่า “มิตรเทียม” นั้นหาง่าย เข้าทำนอง “เพื่อนกินหาง่าย เพื่อนตายหายาก” หากบุคคลใดมีเพื่อนแท้แล้ว เมื่อประสบปัญหา เพื่อนแท้นี้แหละที่จะช่วยเหลือเราได้ หากผู้ใดประสบพบแล้วควรรักษามิตรภาพนี้เอาไว้ให้ยาวนานและยั่งยืนตลอดไป

การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ล้วนเป็นสัจธรรมของโลก บุคคลมาประสบพบเจอกันเพียงช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งเท่านั้น แล้วก็ต้องมีเหตุให้พรากจากกัน ไม่ว่าจะเป็น ‘จากเป็น’ หรือ ‘จากตาย’ แต่ความเป็นเพื่อนแท้นั้นจะยั่งยืนยาวนาน เมื่อสหายประสบปัญหา มิตรแท้นั้นจะคอยอยู่เคียงข้างเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ผู้ปกครองควรพิจารณาญาณในการเลือกใช้บริวารให้เหมาะสมกับหน้าที่การงาน ไม่ควรไว้วางใจบุคคลที่ไร้ซึ่งสติปัญญาและคุณธรรม โดยมอบหมายหน้าที่ให้ เพราะบุคคลเหล่านี้จะใช้อำนาจไปในทางที่ไม่ถูกไม่ควร อาจนำภัยร้ายมาสู่ได้ในภายหลัง

ผู้ได้ปกครองที่ดีควรมีความจงรักภักดีต่อผู้ปกครองด้วยความจริงใจ ไม่ควรแสวงหาผลประโยชน์อันมิชอบโดยการทำร้ายผู้อื่นทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อให้ตนเองเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน

การคบมิตรนั้นควรเลือกคบเพื่อนที่ดี เพราะจะนำพาเราไปในทางที่ดี หากคบเพื่อนที่ไม่ดีจะนำพาเราไปในทางที่ไม่ถูกต้อง ถึงแม้ว่าเพื่อนคนนั้นอาจจะอยู่ฝ่ายตรงข้ามกับเราแต่ถ้าเขามีสติปัญญาแล้วย่อมส่งผลดีมากกว่า การคบเพื่อนที่ไร้สติปัญญา ขาดวิจารณญาณ เพราะอาจจะนำผลร้ายมาสู่เราได้ในที่สุด ดังปรากฏในทำนองนิทาน เรื่อง นักแขกเต้าสองตัว

อยู่กับศัตรูที่รู้คิด
ใจร้ายยอมช่วยด้วยเชิงเขาวน

ดีกว่าอยู่กับมิตรที่โง่เขลา
วานรฆ่าเจ้าเป็นเค้าเตียน

(การแตกมิตร : หน้า 194)

การคบเพื่อน ควรเลือกคบคนดี มีความคิดบวก มีสติปัญญา เพราะมิตรกลุ่มนี้จะนำพาความรู้ สติปัญญา ให้กับเราได้เป็นอย่างดี ในทางตรงกันข้าม หากเลือกคบคนไม่ดี มีความคิดลบ ชอบนินทาว่าร้ายผู้อื่น ชอบการทะเลาะเบาะแว้ง และกระทำการที่ไม่ถูกต้อง เรื่องผิดศีลธรรมต่างๆ มิตรกลุ่มนี้มักจะชักนำไปในทางที่เสื่อม ดังปรากฏในทำนองนิทาน เรื่อง หนูช่วยช้าง

หมูปั่นทิต คิดค้นสนทนา
หมู่คนพาลมัวบ้านิทรามย์

เรื่องศิลปะวิทยา จึงสาสม
ทะเลาะขรม ไม่ก็มัวเรื่องชั่วร้าย...

(การผูกมิตร : หน้า 86)

นิทานปัญญาตันตระ เล่ม 1 การแตกมิตร และเล่ม 2 การผูกมิตร มีการดำเนินเรื่องที่น่าสนใจ โดยนำเสนอผ่านตัวละครหลักในเรื่องให้ผลัดเปลี่ยนกันเป็นผู้เล่านิทานประกอบ สร้างตัวละครในเรื่อง ทำให้เรื่องราวชวนติดตาม เป็นการแสดงตัวอย่างประกอบเพื่อให้ผู้อ่านได้พิจารณาข้อคิดที่ผู้ประพันธ์ได้นำเสนอแทรกคติธรรมสอนใจไว้ ไม่ว่าจะเป็นการเผชิญปัญหาอุปสรรค ความขัดแย้ง ตลอดจนการเสนอแนะแนวทางการจัดการแก้ไขปัญหาต่างๆ เพื่อให้คลี่คลายไปในทางที่ถูกต้อง บรรลุเป้าหมาย และประสพผลประโยชน์ จะเห็นได้ว่า “เมื่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเกิดความขัดแย้งขึ้นนั้นหากใช้สติปัญญา เหตุผล ตลอดจนการประนีประนอม อันเป็นสันติวิธีเข้ามาแก้ไขปัญหาจะช่วยให้คลี่คลายไปในทางที่ดี ในทางตรงกันข้าม หากใช้ความรุนแรง อารมณ์โกรธ จะสร้างความเกลียดชังจนนำไปสู่การใช้ความรุนแรงแรงโต้ตอบในที่สุด ซึ่งไม่เกิดผลดีกับฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเลย”